

Wiad. entomol.	21 (2): 97-101	Poznań 2002
----------------	----------------	-------------

Cis linearis J. SAHLBERG, 1901 i *Cis pseudolinearis* LOHSE, 1965
(Coleoptera: Ciidae) – nowe dla fauny Polski gatunki chrząszczy

Cis linearis J. SAHLBERG, 1901 and *Cis pseudolinearis* LOHSE, 1965
(Coleoptera: Ciidae) – a new to the Polish fauna beetle species

ROMAN KRÓLIK

Nadleśnictwo Kluczbork, ul. Mickiewicza 8, 46-200 Kluczbork
e-mail: agrilus@poczta.onet.pl

ABSTRACT: *Cis linearis* J. SAHLB. and *Cis pseudolinearis* LOHSE are recorded from Poland for the first time. Notes on the distribution and ecology of species from the „*Cis alni*” group are given. First records of *Cis linearis* from West Ukraine are also given.

KEY WORDS: Coleoptera, Ciidae, *Cis alni*, *Cis linearis*, *Cis pseudolinearis*, faunistics, new records, distribution, Poland, Ukraine.

Cis LATREILLE, 1796 to najliczniej reprezentowany w faunie Europy Środkowej rodzaj w obrębie rodziny Ciidae. Dzieli się on na dwa podrodzaje: *Cis* s.str. i *Orthocis* CASEY, 1898 (= *Mellieicis* LOHSE, 1964).

W Europie Środkowej stwierdzono występowanie 8 gatunków z podrodzaju *Orthocis*. Autorzy „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1987), opierając się głównie na historycznych danych, wymienili 5 z nich jako wykazywane z terenu kraju, jednak tylko 3 zaliczyli z całą pewnością do naszej fauny. Praca BOROWCA (1998) potwierdziła występowanie w Polsce kolejnego gatunku, tak więc z pewnością do fauny Polski można było do tej pory zaliczyć 4 gatunki: *Cis (Orthocis) alni* GYLL., *Cis (Orthocis) festivus* (PANZ.), *Cis (Orthocis) pygmaeus* (MARSH.) i *Cis (Orthocis) vestitus* MELLIÉ.

Najbardziej aktualny klucz do oznaczania wszystkich środkowoeuropejskich gatunków z rodzaju *Cis*, poszerzony o niektóre gatunki spoza terenu Europy Środkowej, zawiera praca LOHSE’go (1967). W kluczu tym autor rozdziela gatunki zaliczane do omawianego podrodzaju *Orthocis* na dwie

grupy: gatunki posiadające wyraźne oszczecenie górnej strony ciała oraz gatunki niezauważalnie owłosione, praktycznie nagie. Do tej ostatniej grupy zalicza obok *Cis alni* dwa niezmiernie do niego podobne gatunki: *Cis pseudolinearis* LOHSE, 1965 znany z terenu Alp, Wirtembergii i Dolnej Saksonii (LOHSE 1967; LOHSE, LUCHT 1992) oraz *Cis linearis* J. SAHLBERG, 1901, opisany z terenu Skandynawii i nie stwierdzony dotąd w Europie Środkowej. Pewność oznaczenia tych gatunków można mieć tylko w przypadku porównania aparatów kopulacyjnych samców, których rysunki znajdują się we wspomnianym kluczu. Pozostałe cechy tam wymienione nie zawsze dają gwarancję prawidłowego oznaczenia, gdyż zarówno kształt bocznego brzegu przedplecza jak i punktowanie wierzchu ciała podlegają u tych gatunków dużej zmienności.

Przeglądając okazy z kolekcji własnej (RK), kolekcji prywatnych: Daniela KUBISZA z Krakowa (DK), Andrzeja LASONIA z Białegostoku (AL), Henryka SZOŁTYSA z Brynka (HS) oraz kolekcji Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie (ISiEZ) oraz kolekcji Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (MGB) stwierdziłem występowanie w Polsce *Cis linearis* oraz *Cis pseudolinearis*. Wymienionym osobom i instytucjom chciałbym w tym miejscu podziękować za udostępnienie zbiorów.

Poniżej przedstawiam listę zweryfikowanych stanowisk wszystkich trzech gatunków zaliczanych do grupy „*Cis alni*”.

Cis alni GYLLENHAL, 1813

- Śląsk Górny: Brynek (UTM: CA39), 1 ex., 31 V 1992, leg. H. SZOŁTYS (HS);
- Beskid Zachodni: Żywiec (CA70), 6 exx., coll. B. KOTULA (ISiEZ); [góry Równica i Wierch [pasma Równicy w Beskidzie Śląskim] (CA40), 5 VIII i IX 1873, 2 exx. pod korą *Fagus sylvatica* L., leg. B. KOTULA (ISiEZ);
- Pieniny: 30 IX 1956, 1 ex., leg. T. SPALTENSTEIN (MGB).

Do tej pory *Cis alni* był podany z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Śląska Dolnego, Wzgórz Trzebnickich, Śląska Górnego, Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, Wyżyny Małopolskiej, Roztocza, Beskidu Zachodniego i Wschodniego (BURAKOWSKI i in. 1987) w większości na podstawie danych z XIX stulecia. W ostatnich latach gatunek ten został wykazany z Puszczy Białowiejskiej (BOROWIEC 1992) i błędnie z Pobrzeża Bałtyku (KRÓLIK 1999). Dane o złowieniu tego gatunku w okolicach Przemyśla (Prałkowice i Brylice) przez TRELLE (1923) i cytowane przez autorów „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1987) odnoszą się do *Cis linearis* i *Cis pseudolinearis*, o czym świadczą zweryfikowane przeze mnie oznaczenia okazów z kolekcji TRELLI znajdujących się w zbiorach ISiEZ PAN w Krakowie.

Z Pienin gatunek ten nie był dotychczas podawany, okaz z Brynka potwierdza występowanie współcześnie tego gatunku na Górnym Śląsku.

Cis linearis J. SAHLBERG, 1901

- Nizina Mazowiecka: Świder (EC17), 11 VII 1903, 1 ex., coll. W. MAĆZYŃSKI (MGB);
- Beskid Wschodni: okolice Przemyśla (FA21), 2 exx., leg. T. TRELLA (ISiEZ).

W kolekcji ISiEZ znajdują się również XIX wieczne okazy ze stanowisk leżących obecnie na terenie Zachodniej Ukrainy: Lwów (leg. B. KOTULA) oraz Tarnopol (leg. M. RYBIŃSKI). Wymienione stanowiska w Polsce i na Ukrainie świadczą, że granica występowania tego gatunku przebiega daleko bardziej na południe niż dotychczas sądzono.

Cis pseudolinearis LOHSE, 1965

- Pobrzeże Bałtyku: Gdańsk - Morena (CF42), 8–9 VIII 1990, 2 exx. z leżących na ziemi, próchniejących gałęzi *Tilia cordata* MILL., leg. R. KRÓLIK (RK). Okazy te wykazane zostały błędnie we wcześniejszej mojej pracy (KRÓLIK 1999) jako *Cis alni*, co niniejszym prostuję.
- Pojezierze Mazurskie: Puszcza Augustowska, oddz. 124 (FE38), 11 VI 1987, 1 ex., (materiały z monitoringu biologicznego) (DK);
- Nizina Mazowiecka: Świder (EC17), 11 VII 1903, 1 ex., coll. W. MAĆZYŃSKI (MGB);
- Podlasie: Biebrzański Park Narodowy, ad Gugny (FE01), 12 II 1997, ex cult. III–IV 1997, 1 ex., leg. J. HILSZCZAŃSKI (DK); Białystok (FD48), 11 IX 1999, 1 ex. w podmokłym lesie pod korą *Populus nigra* L., leg. A. LASOŃ (RK); Białystok (FD48), 16 IV 2000, 4 exx. w lesie grabowym pod odstającą korą *Carpinus betulus* L., leg. A. LASOŃ (AL i RK); Mielnik, rez. „Góra Uszeście” (FD30), 11 V 2000, 1 ex. na suchej łące, z huby na pniaku *Tilia* sp., leg. A. LASOŃ (AL);
- Puszcza Białowieska: Białowieski Park Narodowy (BPN), oddz. 288C (FD94), 29 V 1990 i 24 V 1994, 2 exx. z pułapki Moericke’go zawieszanej 1 m nad ziemią i z pułapki typu ekranowego, leg. J. M. GUTOWSKI (DK); BPN, oddz. 399C (FD94), 5 VII 1994, 1 ex. z pułapki Moericke’go 1 m nad ziemią, leg. J. M. GUTOWSKI (DK); BPN, oddz. 370 (FD94), 16 V 1989, 7 exx., leg. J. M. GUTOWSKI (DK); oddz. 521D (FD93), 26 V 1988, 1 ex. z pułapki typu ekranowego, leg. J. M. GUTOWSKI (DK); oddz. 779 (FD85), 7 V 1993, 1 ex. z pułapki Moericke’go, leg. J. M. GUTOWSKI (DK); oddz. 403 (GD04), 3 IX 1996, 1 ex. pod korą *Carpinus betulus* L., grąd, leg. A. LASOŃ (AL).

Po sprawdzeniu okazów dowodowych należy w tym miejscu zweryfikować wcześniejsze dane zawarte w pracy KUBISZA (1995): wszystkie dane o *Cis alni* należy odnieść do *Cis pseudolinearis*.

- Śląsk Górny: Brynek (CA39), 12 II 1990, 4 IV 1993 i 17 VII 1993, 4 exx., leg. H. SZOŁTYS (HS); Nadleśnictwo Kluczbork, Leśnictwo Zawieść, oddz. 33 (YS05), 10 III 1999, 2 exx. ex cult. z leżącej gałęzi *Tilia cordata* 28 IV 1999, leg. R. KRÓLIK (RK); Nadleśnictwo Kluczbork, Leśnictwo Zawieść, oddz. 77 (YS05), 24 III 2000, 1 ex. pod korą leżącej gałęzi *Tilia cordata*, leg. R. KRÓLIK (RK);
- Nizina Sandomierska: Wiśnicz (DA63), 9 IX 1911, 2 exx., leg. S. STOBIECKI (ISiEZ); Puszcza Niepołomska, Leśnictwo Hysne, oddz. 33 (DA54), 10 VI 1989, 1 ex. pod korą *Quercus* sp., leg. D. KUBISZ (DK);
- Beskid Wschodni: okolice Przemyśla (FA21), 8 exx., leg. T. TRELLA (ISiEZ); Przemyśl i okolice (FA21), 1878–1886, 5 exx., leg. B. KOTULA (ISiEZ); Beskid Niski, Barwinek, rez. „Modrzyna” (EV57), 6 VII 1987, 1 ex., leg. D. KUBISZ (DK);
- Bieszczady: Mików (EV86), 26 VII 1999, 1 ex. w buczynie, leg. A. LASOŃ (AL).

Powyższe dane świadczą o szerokim areale występowania *Cis pseudolinearis* w naszym kraju. Z obserwacji poczynionych przeze mnie wynika, że gatunek ten preferuje leżące na ziemi, przerośnięte grzybnią grubsze gałęzie *Tilia cordata*.

Wiele doniesień o *Cis alni* musi zostać zweryfikowane. Liczne występowanie w analizowanym materiale *Cis pseudolinearis* skłania do sprawdzenia okazów oznaczonych jako *Cis alni* w innych kolekcjach. Jak wynika z badanego materiału, okazy *Cis alni* pochodzą z południa kraju, w tym z terenów górskich. *Cis linearis* został tutaj wykazany z terenu Polski na podstawie starych znalezisk sprzed prawie wieku, jego obecne występowanie wymaga więc potwierdzenia nowszymi danymi. Należałoby szukać tego gatunku szczególnie we wschodniej części kraju.

SUMMARY

The paper presents the distribution of three species of genus *Cis* (Coleoptera: Cüidae) in Poland. Two species: *Cis linearis* J. SAHLBERG, 1901 and *Cis pseudolinearis* LOHSE, 1965 are new to the Polish fauna. *Cis linearis* was recorded on some localities in central and eastern Poland such as Świder near Warsaw (in the Mazowsze Lowland) and in the vicinity of Przemyśl (East Beskid Mts.) and also in western Ukraine (Lviv, Ternopil). *Cis pseudolinearis* was recorded in some zoographical regions of Poland: the Baltic Coast, Mazurian Lakelands, Mazowsze Lowland, Podlasie Lowland, Białowieża Primeval Forest, Upper Si-

lesia, Sandomierz Lowland, East Beskid Mts. and Bieszczady Mts. *Cis alni* GYLLENHAL, 1813 which records are mixed up with the ones of *Cis linearis* and *Cis pseudolinearis* (because of the similarity of the species) is recorded from Upper Silesia, West Beskid Mts. and Pieniny Mts. (first record). As a result of verification of some specimens of *Orthocis* subgenus the distribution of species of „*Cis alni*” group in Poland should be changed. The data from Baltic Coast, Białowieża Primeval Forest and East Beskid Mts. which have been so far mistakenly identified as records of *Cis alni*, should in fact refer to *Cis linearis* and *Cis pseudolinearis*.

PIŚMIENNICTWO

- BOROWIEC L. 1992: Chrzążce (*Coleoptera*) nowe dla Puszczy Białowieskiej. Wiad. entomol., **11**: 133-141.
- BOROWIEC L. 1998: *Cis vestitus* MELLIÉ, 1849 (*Coleoptera: Cüidae*), nowy dla fauny Polski. Wiad. entomol., **17**: 197.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1987: Chrzążce *Coleoptera* – *Cucujoidea*, część 3. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **14**: 1-309.
- KUBISZ D. 1995: Chrzążce (*Coleoptera*) z wybranych rodzin jako element monitoringu ekologicznego w Puszczy Białowieskiej. Prace Inst. Bad. Leśn., Ser. A, 797: 161-176.
- KRÓLIK R. 1999: *Rhopalodontus strandi* LOHSE, 1969 i *Cis hanseni* STRAND, 1965 – nowe dla fauny Polski gatunki chrząszczy oraz nowe dane o rozmieszczeniu i ekologii kilkudziesięciu innych gatunków z rodziny *Cüidae* (*Coleoptera*). Wiad. entomol., **18**: 69-76.
- LOHSE G. A. 1967: Familie *Cisidae*. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A.: Die Käfer Mitteleuropas, Bd 7. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 280-295.
- LOHSE G. A., LUCHT W. H. 1992: Die Käfer Mitteleuropas. 2 Supplementband mit Katalogteil, Bd 13. Goecke & Evers Verlag, Krefeld: 171-173.
- TRELLA T. 1923: Wykaz chrząszczy okolic Przemyśla. *Clavicornia*. Pol. Pismo ent., **2**: 110-123.

OPINIE I KOMENTARZE – OPINIONS AND COMMENTS

W obronie wiarygodności – sprostowanie niektórych informacji zawartych w nr 57. „Katalogu Fauny Polski”

(ciąg dalszy)

- Str. 69. *Scarabaeus sacer* L. Podany jako stwierdzony w XVIII wieku w okolicach Krakowa w rękopiśmiennym opracowaniu K. PERTHÉESA z lat 1801–1803, na której to podstawie użyłem go jako przykładu sekularnych przemian faunistycznych w Polsce (PAWŁOWSKI 1991: Geografia Polski, Środowisko Przyrodnicze. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa: 169-170; PAWŁOWSKI 1995: Sylwan, **139**, 3: 5-22). Zdaniem STEBNICKIEJ